

folklor/edebiyat - folklore&literature, 2026; 32(1)-125. Sayı/Issue - Kış/Winter

Kitap Tanıtımı / Book Review

Rami İlsever, *Rus Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumu ve Türk İmgesi* (1.Baskı) Ankara, Nobel Yayınları, 2023, 244 s.

ISBN: 978-625-393-149-0

Muhammed Taşkesenligil*

Geliş tarihi (Received): 06-09-2025 Kabul tarihi (Accepted): 29-12-2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü. Erzurum-Türkiye/ Assist. Prof. Dr., Atatürk University Faculty of Letters, Department of Russian Language and Literature. m.taskesenli@atauni.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-2020-9405

Rus Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmgesi, Dr. İlsever Rami tarafından kaleme alınmış ve Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu editörlüğünde 2023 yılında Nobel Akademik Yayıncılık tarafından yayımlanmış kapsamlı bir çalışmadır. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret eden Rus seyyahların gözlemlerinin ve izlenimlerinin ele alındığı eser, beş ana bölümden oluşmaktadır. Filoloji ve sosyal bilimler alanındaki öğrenciler ile Türk-Rus ilişkilerine ilgi duyan araştırmacılar için önemli bir kaynak niteliği taşıyan eser, dönemin sosyal ve siyasal süreçlerini Rus bakış açısıyla ortaya koyarak Türk-Rus ilişkilerine ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Eserin giriş bölümünde, seyahatnamelerin farklı coğrafyaları ve kültürleri tanımadaki rolü üzerinde durulmaktadır. Seyahatnamelerin; yazıldıkları dönemin insanları, gelenekleri ve yaşam şekilleri hakkında önemli bilgiler sunduğu belirtilmektedir. Özellikle, gezginlerin kendi bakış açıları ve yaşadıkları deneyimler çerçevesinde gözlem ve izlenimlerini aktardığı vurgulanmaktadır. Seyahatnamelerin sadece gezi notlarından ibaret olmadığı, aynı zamanda yazıldıkları dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi koşulları hakkında da önemli ipuçları verdiği ifade edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan seyahatlerin, Ruslar tarafından yazılan gezi notları ve eserler aracılığıyla sunulduğu ifade edilmektedir. Bu eserlerde, Osmanlı toplumunun ve Türk imgesinin nasıl algılandığına dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Rusya için hem bir komşu hem de rakip olarak görüldüğü, bu nedenle Rusların bu coğrafyaya olan ilgisinin sürekliliği belirtilmektedir. Bu ilginin temelinde, iki ülke arasındaki siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerin olduğu vurgulanmaktadır.

Eserde, özellikle 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu hakkında Rus yazarlar tarafından kaleme alınan gezi yazıları ve denemeler incelenerek, bu yazıların hangi temalar üzerinde yoğunlaştığı, hangi sosyal ve kültürel konulara değindiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, seyyahların gözlemleri ve deneyimleri aracılığıyla Osmanlı toplumu ve Türk imgesinin nasıl şekillendiği araştırılmaktadır.

Eserde; sanatçılar, yazarlar, ordu mensupları, devlet adamları ve tıp mensupları olmak üzere beş farklı meslektan insanların gezi yazılarına yer verilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen seyahatnameler seçilirken tarihsel olarak on dokuzuncu yüzyılın bütünü ve gezginlerin mesleklerinin çeşitliliği dikkate alınmıştır.

Eserde kullanılan yöntem, çoğulcu (pluralist) yöntemdir. Araştırma-inceleme ve yorumlama tekniği kullanılarak konuyla ilgili birincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Araştırma, disiplinler arası bir çalışma olup incelenen seyahatnameler tarih, sosyoloji, felsefe, teoloji ve edebiyat gibi farklı disiplinleri içeren metinleri kapsamaktadır.

Verilen bilgilere göre Rus edebiyatında gezi yazıları, 11. yüzyılda hac yolculuklarıyla başlayıp 15. yüzyıldan sonra ticari ve diplomatik amaçlarla gelişmiştir. Karamzin'in "*Rus Gezginin Mektupları*" modern gezi yazılarının başlangıcı sayılırken, Puşkin'in *Erzurum Yolculuğu* ve Bazili'nin Osmanlı'ya dair eserleri türün önemli örneklerindendir. Bu eserler, Osmanlı kültürü ve toplumu hakkında önemli bilgiler sunmuş, sonraki çalışmalara kaynaklık etmiştir.

18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu, Rus sanatçılar için önemli bir ilham kaynağı olmuş ve özellikle Turquerie (Türk tarzı) akımıyla Türk motifleri, müzikleri ve mimari unsurları Rus sanatında yaygınlaşmıştır. Mehter marşlarından esinlenen eserler, Türk tarzı mimari yapılar ve dekorlar bu dönemde sıkça görülmüştür.

Osmanlı topraklarına seyahat eden Rus ressamlar, İstanbul ve çevresini resmederek; sa-vaşlar, Osmanlı kültürü ve günlük yaşamdan kesitler sunmuşlardır. Bu sanatçılar arasında, Konstantinoviç Ayvazovski, Sergey Petrenko, Aleksey Bogolyubov ve Moisey Melikov bulunmaktadır. İstanbul'a olan hayranlığıyla bilinen ve şehri birkaç kez ziyaret eden ünlü ressam Ayvazovski, İstanbul'un büyüleyici atmosferini eserlerine yansıtarak şehrin güzelliğini ölümsüzleştirmiştir. Seyahati sırasında kaleme aldığı "*Konstantinopolis. Rus Ressamın Gezi Yazılarından Derlemeler*" (*Константинополь. Из путевых записок русского художника*) adlı gezi yazısı, 1854'te bir dergide yayımlanmıştır. Ayvazovski'ye göre İstanbul, Avrupa ile Asya'nın birleştiği, farklı kültürlerin uyum içinde yaşadığı bir şehirdir. Seyahatnamesinde İstanbul'un büyüsunü kaybetmemek için Boğazı geceleyin izlemeyi ve sabah erkenden şehri gezmeyi önermiştir.

İstanbul'a olan hayranlığıyla dikkat çeken bir diğer isim ise Sergey Petroviç Bartenev'dir. Bartenev, Rusya'da ve dünyanın çeşitli ülkelerinde başarılı konserler veren bir piyanist, müzik öğretmeni, müzikolog, tarihî eser araştırmacısı ve yazardır. Seyahat boyunca "*Bir Piyanistin Mektupları*" (*Письма пианиста*) adıyla ele aldığı hatıraları, gezi yazıları kapsamında 1892 yılında *Russkoye Slovo* (*Русское слово*) gazetesinde düzenli olarak yayımlanmıştır. Bu eserde İstanbul'la ilgili izlenimlerini aktaran Bartenev, birçok seyyahın İstanbul'u neden bu kadar çok sevdiğini "Tarif edilemez bir güzellik! Konstantinopolis'i seyretmeye doyamazsınız" sözleriyle açıklar. Bartenev, İstanbul'u anlatırken Bizans döneminin Konstantinopolis'ini gözünde canlandırır. Metin boyunca İstanbul adının hiç kullanılmadığı dikkat çeker. Minareler ve camilerin varlığı bile Bartenev'i, şehri bir Ortodoks kenti olarak görmekten alıkoymaz. Birçok Rus gezgin gibi İzmir'i ziyaret eden Bartenev, günlüğünde "Konumunun güzelliği, şaşırtıcı derecede ılıman iklimi, daha önce gördüğüm tüm körfezler arasında en büyük körfeziyle İzmir, dünyanın başta gelen şehirlerinden biri olma hakkına kesinlikle sahiptir" diye yazmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda çeşitli şehirlere giden Rus ressam Bogolyubov, 1856'da İmparator I. Nikolay tarafından sipariş edilen tablolar için birkaç taslak çizmek amacıyla İstanbul'u, İzmir'i ve Sinop'u ziyaret eder. Bu ziyaretlerin ardından izlenimlerini "*Denizci Ressamın Notları*" (*Записки моряка- художника*) adlı seyahatnamesinde aktarır. İstanbul seyahati sırasında çarşıların kalabalığı ve canlılığı dikkatini çeker. Türk kıyafetlerine ilgi duyar ve bu kıyafetlerle ilgili izlenimlerini aktarır. Eski eserlerin bulunduğu Anadolu yakasını gezer ve pek çok manzara resmi çizer. Gezinin ikinci durağı olan Sinop'a gider ve Sinop'un Karadeniz'deki önemli bir liman şehri olduğunu belirtir.

Kırım Savaşı'nın önemli çatışmalarından biri Sinop Limanı'nda gerçekleşmiştir. Bogolyubov, bu çatışmaları resmetmek için Sinop'a gelmiş ve ünlü "*Sinop Baskını*" (*Синопское*

спражение) tablosunu çizmiştir. Gezinin son durağı olan İzmir’e giden ressam, İzmir’den çok etkilendiğini belirtir. Şehir, ressamı derinden etkilemiştir. İzmir’de bir çarşırı ziyaret eden Bogolyubov, buradan bazı şeyler satın alır. Çarşının, İstanbul’daki çarşılarından geri kalmadığını ancak nispeten küçük olduğunu dile getirir. Yakındaki bir kahvehanede birkaç eskiz çizen ressam, dört gün sonra bir vapurla Paris’e doğru yola çıkar.

Odessa’dan İstanbul’a gelen Rus ressam Melikov, İstanbul’un doğal güzelliklerinden ve Boğaz manzarasına hayran kalır. Şehri “tasvir edilemeyecek kadar güzel” bulur. Ayasofya’nın restorasyonunda Mimar Fossati ile tanışır ve mozaiklerin korunmasını takdir eder. Türk halkını dost canlısı ve resim sanatına hayran olarak tanımlar. Ancak, şehrin toprak yollarının kirliliği, kötü kokuları ve sokak köpeklerinin tehlikesine dikkat çeker. Ermeni ailelerin varlıklı ve eğitilmiş olduğunu, Türk zanaatkarların ise dürüstlükleriyle öne çıktığını belirtir. Osmanlı’da bulunduğu süre zarfında Melikov, kadim başkent Bursa’yı da ziyaret eder. Bu şehir, Melikov üzerinde büyük bir etki bırakır. Bursa’yı Olympos Dağı’nın eteklerinde bir amfi-tiyatroya benzetir. Canlı yeşil bahçeler, eski surlar ve minarelerle süslenmiş manzarası onu büyüler. Şehrin tarihi dokusu ve doğal güzellikleri Melikov üzerinde derin bir hayranlık uyandırır.

Eserin ikinci bölümü (73-103), 19. yüzyılda Osmanlı topraklarını ziyaret eden Rus gezginlerin gözünden Osmanlı sağlık sistemini, özellikle veba ve kolera gibi salgın hastalıklara karşı geliştirilen karantina önlemlerini detaylı biçimde incelemektedir. Bu bağlamda bölüm, yalnızca tıbbi ve idari uygulamaları değil, aynı zamanda halkın tepkilerini, kültürel yaklaşımları ve dinî inançlar bağlamında şekillenen sağlık politikalarını da mercek altına alır. Bölümün odak noktası, 19. yüzyılda Osmanlı topraklarını ziyaret eden Rus seyyah Aleksandr Alekseyeviç Umanets’in gözlemleridir. Umanets, karantina sistemine dair edindiği izlenimleri yalnızca bir sağlık raporu olarak değil, Osmanlı’nın Batılılaşma sürecindeki çabalarını da gösteren bir dönüşüm olarak sunar. Yazarın belirttiğine göre, 1838 sonrası Osmanlı’da uygulamaya konan karantina sistemi, özellikle İstanbul ve İzmir gibi büyük liman şehirlerinde vebanın önlenmesinde etkili olmuş, bu gelişme Batı’da Osmanlı’ya olan güveni artırmıştır. Umanets’in detaylandığı karantina uygulamaları, hem fiziksel koşullar hem de halkla ilişkiler açısından dönemin sağlık anlayışını gözler önüne serer. Seyahat notlarında yer verdiği İzmir’deki hastaneler, Yahudi ve Rum cemaatlerinin idaresindeki sağlık kurumları, Batı’dan gelen yardımlar ve bağışlarla ayakta duran sağlık yapıları, Osmanlı’da tıp alanındaki gelişimin çok uluslu bir karakter taşıdığını gösterir. Özellikle Rum hastanesi ve Yahudi hastanesi hakkındaki ayrıntılar, dönemin sağlık altyapısının dini topluluklar eliyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Aleksandr Umanets’in ardından bu kez Rus doktor ve seyyah Artemiy Alekseyeviç Rafaloviç’in **gözlemleri** üzerinden Osmanlı sağlık sistemine kapsamlı bir bakış sunulur. Rafaloviç, 1840’lı yıllarda Osmanlı ve Arap coğrafyasını kapsayan uzun soluklu bir bilimsel sefer kapsamında, salgın hastalıklar, karantina sistemleri, askeri ve sivil hastaneler ile akıl hastaneleri üzerine dikkat çekici tespitlerde bulunur. Rafaloviç, Avrupa’da aldığı modern tıp

eğitiminin birikimiyle Osmanlı kurumlarını nesnel şekilde değerlendirirken, özellikle askeri hastanelerin mimari, hijyen ve hasta bakımı açısından Avrupa ile yarışır düzeyde olduğunu vurgular. Gıda dağılımı, yatak düzeni, doktor-hemşire oranı ve hasta konforuna ilişkin aktardığı ayrıntılar, Tanzimat sonrası sağlık sisteminin Batılılaşma yönündeki ilerlemesini gözler önüne serer. Ancak aynı özeni sivil hastanelerde ve özellikle azınlıklara ait kurumlarda göremediğini, bu kurumların çoğunun düzensiz, bakımsız ve hatta hasta sağlığına zarar verecek durumda olduğunu belirtir. Rum ve Ermeni hastanelerindeki hijyen eksikliği, tıbbi malzeme yetersizliği ve idari sorunlar dikkat çekici örneklerle eleştirilir. Öte yandan Rafaloviç'in akıl hastalarına dair gözlemleri, Osmanlı toplumunun delilikle ilişkili dini ve kültürel yaklaşımlarına ışık tutar. Müslüman halkın akıl hastalarını "ilahi bir hikmetin tecellisi" olarak görmesi, onlara zarar vermemesi ve toplumdan tecrit etmek yerine hoşgörüyle yaklaşması, dönemin Avrupa'sına kıyasla daha insani bir tavır olarak sunulur. Rafaloviç'in değerlendirmeleri, yalnızca tıbbi değil aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve kültürel analizlerle de zenginleştirilmiştir. Doğu toplumlarının sağlık düzeyi ile hijyen anlayışı arasındaki ilişkiyi veba salgınları bağlamında incelerken, yerel halkın yaşam biçimlerine ve inanç yapılarına dair gözlemleri de sunar. Tüm bu veriler, onun sadece bir doktor değil, aynı zamanda nesnel bir sosyal gözlemci olduğunu kanıtlar.

Eserin üçüncü bölümünde (105-144), 19. yüzyılda Osmanlı topraklarını ziyaret eden Rus yazarların kaleme aldığı gezi yazıları aracılığıyla, dönemin toplumsal, kültürel ve siyasi yapısına dair gözlemler sunulmaktadır. Napoléon Savaşları sonrasında yurtdışına çıkma hakkı elde eden Rus aydınlarının Doğu'ya yönelen ilgisi, yalnızca egzotik bir merakla sınırlı kalmamış; aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal hayatı, yönetim biçimi ve halkı üzerine çok katmanlı değerlendirmeler üretmelerine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda Nikolay Vasilyeviç Berg ve Yevgeniy Lvoviç Markov gibi yazarların gezi notları, yalnızca bireysel izlenimleri değil, aynı zamanda dönemin Rus entelektüel çevrelerinin Osmanlı'ya bakışını yansıtan kıymetli kaynaklar niteliğindedir. Rus gezgin-yazar Nikolay Vasilyeviç Berg'in "Yafa'dan Eve Dönüş" başlıklı seyahatnamesi üzerinden, 19. yüzyıl Osmanlı toplumuna dair canlı, renkli ve yer yer eleştirel bir portre sunulmaktadır. Berg'in anlatımı, sadece mekânsal gözlemlerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda Osmanlı insanının yaşayış tarzına, temizlik anlayışına, toplumsal düzenine ve cinsiyet rollerine dair geniş bir panorama çizer.

Berg'in İstanbul'a dair tasvirleri, dönemin Rus okuru için bir masal diyarı izlenimi sunar. Camilerin beyaz minareleri, mezarlıklarla iç içe geçmiş yeşil alanlar, rengârenk evler, fesli adamlar ve kayıkçıların oluşturduğu bu mozaik, yazarın gözünde İstanbul'u benzersiz ve büyümlü kılar. Ancak aynı zamanda yüzeydeki estetik görüntülerin ardında ciddi hijyen sorunları, düzensizlik ve sosyal adaletsizlikler olduğunu da göz ardı etmez. Bu bağlamda, İstanbul'un uzaktan muhteşem bir tablo gibi görünse de yakından bakıldığında hayal kırıklığı yaratabileceğini belirtmesi oldukça dikkat çekicidir. Berg'in en dikkat çekici yönlerinden biri ise, kadınlara ve harem hayatına dair gözlemleridir. Doğulu kadının Batı edebiyatında ve resminde yüceltildiğini, ancak gerçekte bu kadınların ne fiziksel özellikler ne de entelektüel kapasite

açısından hayal edildiği gibi olmadığını belirtir. Bu değerlendirmeleriyle Berg, Doğu'ya dair oryantalist klişeleri sorgularken aynı zamanda bu klişelerin Batı'daki üretim sürecine de ışık tutar. Temizlik ve gündelik yaşam pratiklerine dair eleştirileri, Batılı ve Doğulu yaşam tarzları arasındaki kültürel farkları gözler önüne serer. Türklerin abdest alma gibi ritüellere dayalı temizlik anlayışına rağmen, havluların kirli olması veya yatak hijyenine dikkat edilmemesi gibi örnekler, yazarın gözünden “intizamsızlık” olarak tanımlanır. Bu eleştiriler, Berg'in Avrupa merkezli bakış açısını da yansıtır. Sultan Abdülaziz'e dair gözlemleri, siyasi liderliğe yönelik halk ve Batı kamuoyundaki beklentilerle, sultanın yaşam tarzı arasındaki çelişkileri ortaya koyar. Harem hayatına dair reform söylentileriyle başlayan anlatı, kısa sürede eski düzene dönüşün gerçekleştiğini belirtmesiyle bitirilir. Bu kısımda Berg, reformun yüzeysel kaldığına ve derinlemesine bir dönüşümün henüz mümkün olmadığına işaret eder.

Eserin 145-181. sayfalarında, on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı-Rus ilişkilerinin çatışmalar, siyasi çekişmeler ve diplomatik temaslarla dolu bir dönem olduğu vurgulanmakta ve bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret eden Rus diplomatlar ile devlet adamlarının izlenimleri detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu yazılar, iki ülke arasındaki ilişkilerin yalnızca siyasi boyutlarını değil, aynı zamanda Osmanlı toplumunun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını anlamak açısından da önemli birer kaynak olarak sunulmaktadır. Özellikle Vladimir Pavloviç Titov'un *Doğu Hayatı* adlı denemesi ve Vladimir Aleksandroviç Teplov'un *Anadolu'dan Gezi Notları* adlı seyahatnamesi üzerinden, Rus gözüyle Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıldaki portresi çizilmektedir. Bu bölümde, Vladimir Pavloviç Titov'un hayatı ve kariyeri hakkında bilgi verilmekte; 1807-1891 yılları arasında yaşamış bu Rus yazar, diplomat ve devlet memurunun, 1830 yılında Osmanlı'daki diplomatik misyon sekreterliğiyle başlayan kariyerinin İstanbul'da elçilik gibi önemli görevlerle devam ettiği anlatılmaktadır. Titov'un 1837'de Sovremennik dergisinde yayımlanan “*Doğu Hayatı*” adlı denemesi, Boğaz'ın tarih boyunca stratejik bir bölge olarak istila edildiğini ve İstanbul'un eşsiz güzelliğini överken, şehrin eski ihtişamını kaybettiğini hüznle not ettiği belirtilmektedir. Kahve kokularının yerini Amerikan kahvesine, İran halılarının yerini İngiliz halılarına bıraktığı gibi detaylarla, Doğunun görkeminin artık sadece hatıralarda yaşadığı ifade edilmektedir. Ayrıca Titov'un, İstanbul'u Roma ile karşılaştırarak her iki şehrin eski hükümdarlıkların payitahtları olduğunu ve dini merkezler olarak önemlerini koruduğunu belirttiği, Doğu insanının tefekküre dayalı düşünce tarzını Avrupalının analitik yaklaşımıyla kıyasladığı ve Türk insanının tabiat ile iklimin etkisiyle tembelliğe ve kadere inanmaya yatkın olduğunu ancak bu durumun iç huzur sağladığını gözlemlediği aktarılmaktadır. Bu bölümde, Vladimir Aleksandroviç Teplov'un hayatı ve eserleri de ele alınmakta; 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında yaşamış bu Rus diplomat, tarihçi ve gazetecinin, İstanbul'daki Rus Büyükelçiliği'nde görev yaptığı ve Türkiye üzerine birçok eser kaleme aldığı anlatılmaktadır.

Teplov'un 1890'da *Vestnik Evropy* dergisinde yayımlanan “*Anadolu'dan Gezi Notları*” adlı seyahatnamesinde, Efes ziyaretinden sonra Aydın'a yaptığı yolculuk ve buradaki izlenimleri detaylı bir şekilde yer almaktadır. Aydın'da Türklerin kendilerini “evlerinde” hisset-

tikleri, şehir hayatının Müslüman geleneklerine uygun şekilde sakin ve düzenli olduğu, ancak şehrin genel anlamda pis olduğu ve bu durumun sadece Türklere özgü olmadığı, Güneyli halkların temizlik anlayışının farklı olduğu belirtilmektedir. Teplov'un, Osmanlı'da sağlık sisteminin kontrolsüzlüğünü, sahte doktorların yaygınlığını, mali sistemdeki yolsuzlukları, memurların maaş almadan geçimlerini sürdürmekte zorlandığını ve rüşvetin yaygın olduğunu eleştirdiği; aynı zamanda Türk aile yapısında erkeğin rolünü överken toplum içinde kadın-erkek ilişkilerindeki mesafeyi eleştirdiği, kahvehanelerin Doğu tarzı bir kulüp olduğunu ve Türklerin tütün ile kahveye düşkünlüğünü gözlemlediği ifade edilmektedir.

Eserin belirtilen sayfa aralığında, her iki yazarın Osmanlı İmparatorluğu'na dair izlenimlerinin, dönemin toplumsal yapısını, kültürel dinamiklerini ve iki ülke arasındaki karmaşık ilişkileri anlamak için önemli birer belge niteliğinde olduğu vurgulanmaktadır. Titov'un İstanbul'un tarihî ve kültürel derinliğine hayranlık duyarken şehrin eski ihtişamını kaybettiğini hüznle not ettiği, Teplov'un ise Anadolu'nun daha yerel bir portresini çizerek Aydın gibi şehirlerdeki günlük yaşamı ve toplumsal yapıyı detaylı bir şekilde aktardığı belirtilmektedir. Her iki yazarın da Doğu-Batı karşılaştırmaları yaparak Osmanlı toplumunun kendine özgü yönlerini ve Avrupa etkisi altındaki değişimlerini vurguladığı, bu eserlerin tarih meraklıları ve kültür araştırmacıları için vazgeçilmez birer referans olduğu sonucuna varılmaktadır.

183-211. sayfaları kapsayan son bölümde, on dokuzuncu yüzyılda Osmanlı ve Rusya İmparatorlukları arasında gerçekleşen dört muharebe sırasında Rus ordu mensuplarının Osmanlı İmparatorluğu'na dair görüş ve izlenimleri detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu dönemde hazırlanan askerî raporlar ve bildirimler, Osmanlı ordusunun gücü ve niteliği hakkında bilgi sunarken, aynı zamanda Rus ordu mensuplarının kaleme aldığı gezi yazıları, Osmanlı topraklarındaki halkların günlük hayatı, devlet sistemi, kültürel zenginlikler ve tarihî yapılar gibi konuları ele alarak önemli bir kaynak oluşturduğu belirtilmektedir. Özellikle İ. Filipenko'nun "*Konstantinopolis'ten İzlenimler ve Notlar*" ve Konstantin Nikolayeviç Smirnov'un "*Türkiye Seyahatinden İzlenimler*" adlı eserleri üzerinden, Rus askerî perspektifinden Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıldaki durumu değerlendirilmektedir. Eserin bu sayfalarında, İ. Filipenko'nun 1896'da Ruskiy Vestnik dergisinde yayımlanan gezi yazılarında İstanbul'a dair izlenimleri aktarılmakta; yazarın şehri birkaç kez ziyaret ettiği, antik abideleri gördüğü ancak İstanbul'un kendisi için "yüzü tanıdık bir yabancı" olarak kaldığı ifade edilmektedir. Filipenko'nun, Türk halkını ve geleneklerini anlamak için sokaklarda, pazarlarda ve camilerde gözlemler yaptığı, Türklerin alçak gönüllü ve sakin doğasını takdir ettiği, aynı zamanda Osmanlı devlet yapısındaki eğitim eksikliği ve mali sorunlar gibi meseleleri eleştirdiği belirtilmektedir. Ayrıca yazarın, İslam'ın bilim ve sanat üzerindeki etkisine dair olumlu görüşler sunduğu ve Türklerin dinî hoşgörüyü sahip olduğunu vurguladığı aktarılmaktadır. Eserin bu bölümünde, Konstantin Nikolayeviç Smirnov'un 1902'de Voyenny Sbornik dergisinde yayımlanan "*Türkiye Seyahatinden İzlenimler*" adlı yazılarında, İstanbul'daki askerî yapıya ve günlük yaşama dair gözlemleri yer almakta; yazarın, şehirde karşılaştığı yoğun askerî varlıktan ve geçit törenlerindeki disiplinden etkilendiği, ancak Türk askerlerinin eğitim ve teçhizat

eksikliklerini eleştirdiği ifade edilmektedir. Smirnov'un, Osmanlı subaylarının Alman etkisinde olduğunu, genç subayların Ruslara karşı mesafeli olduğunu, buna karşın sıradan halkın Ruslara sempati duyduğunu gözlemlediği, özellikle 93 Harbi sonrası iki halk arasında bir yakınlık oluştuğunu belirttiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, yazarın Tıp Akademisi gibi askerî eğitim kurumlarını övdüğü ve Türk gençlerinin liberal yaklaşımlarını takdir ettiği aktarılmaktadır. Her iki yazarın Osmanlı İmparatorluğu'na dair izlenimlerinin, dönemin askerî ve toplumsal yapısını anlamak için önemli birer belge niteliğinde olduğu, Filipenko'nun kültürel ve sosyal gözlemlerine karşılık Smirnov'un daha çok askerî yapıya odaklandığı, ancak her ikisinin de Osmanlı-Rus ilişkilerinin karmaşık doğasını yansıttığı sonucuna varılmaktadır. Bu yazılar, tarihî ve kültürel açıdan Osmanlı İmparatorluğu'nu Rus perspektifinden değerlendiren değerli kaynaklar olarak öne çıkarılmaktadır.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).